

ХРОНІКА

М.Р.Литвин (Львів), Л.І.ХАХУЛА (Львів)

VII НАУКОВІ ЧИТАННЯ ІМЕНІ АКАДЕМІКА Я.Д.ІСАЄВИЧА

Історія українського народу – не лише етнополітична чи соціально-економічна еволюція суспільства, а й історія його ментальності та культурної пам'яті. Вона акумулювала у собі тексти, ментальні контексти, уявлення, стереотипи, схеми мислення, формуючи основи національно-державної традиції. Саме тому проблеми меморіалізації, і культурної меморіалізації зокрема, стали одними з актуальних питань сучасної української історіографії. Важливим етапом осмислення цієї тематики є й наукова спадщина академіка НАН України Ярослава Дмитровича Ісаєвича (1936–2010 рр.), багатолітнього директора Інституту українознавства імені І.Крип'якевича НАНУ, члена редколегії «Українського історичного журналу». Значну частину його творчого доробку, як відомо, було присвячено дослідженням історії української культури, і зокрема книгодрукуванню та книговиданню. Власне книга, письмо й письменство є одними з ключових форм культурної пам'яті, способів її передачі від покоління до покоління. У сфері зацікавлень дослідника опинилися також інші аспекти історико-культурної меморіалізації: від збереження матеріальних пам'яток української культури до української мови, літератури та ментальності, у контексті яких вона розвивалася. Водночас у поле уваги Ярослава Ісаєвича потрапили й такі болючі та актуальні нині проблеми, як пам'ять і травма Другої світової війни (аналіз подій на Холмщині та Волині – у контексті українсько-польської колективної свідомості), міфологізація й ідеологізація історичної та культурної пам'яті в політичних дискурсах. Праці визначного історика охопили еволюцію культурної пам'яті українців від середньовіччя, ранньомодерного часу до наших днів на тлі загальноєвропейських і світових тенденцій. Тому вони й надалі слугують підґрунтям, стимулом, імпульсом для нових і нових наукових студій. Доказом цього стали цьогорічні наукові читання «Культурна пам'ять України: європейський контекст».

Захід, що відбувся 6–9 березня 2017 р. у Львові, організували Західний науковий центр НАН України і МОН України, Інститут українознавства імені І.Крип'якевича НАНУ, Львівський історичний музей, Інститут релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії, Наукове товариство імені Шевченка. Розпочалися читання пленарним засіданням «Мова як ментально-культурне та націєтворче явище» у великій сесійній залі Львівської міської ради за участі науковців, громадських діячів, педагогів,

управлінців міста. Після вітальних слів, виголошених директором Інституту українознавства імені І.Крип'якевича НАН України д-ром іст. наук *Миколою Литвином*, головою Наукового товариства імені Шевченка в Україні, членом-кореспондентом НАНУ *Романом Кушніром*, в. о. начальника управління культури департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради *Михайлом Морозом*, було заслухано доповідь директора Інституту української мови НАН України д-ра філол. наук *Павла Гриценка* «Українська мова сьогодні: виклики, шанси». У ній відомий мовознавець не лише показав особливості імперської політики Росії, СРСР щодо національних мов, але й критично проаналізував сучасні законотворчі мовно-культурні ініціативи.

В Інституті українознавства імені І.Крип'якевича НАН України (до 1940 р. – будівля Наукового товариства імені Шевченка) під головуванням д-ра іст. наук *Володимира Александровича* відбулася перша секція – «Особистість і суспільство у середньовіччю, ранньомодерну і модерну доби». Д-р іст. наук *Леонтій Войтович* виголосив доповідь «Ярослав Ісаевич: пошуки виходу з кризи української медієвістики (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.)», в якій охарактеризував внесок свого вчителя в медієвістичні культурологічні студії, зокрема доби Галицько-Волинської держави. Канд. іст. наук *Ольга Козачок* проаналізувала грецькомовні джерела про участь бродників у повстанні болгар наприкінці ХІІ ст. Канд. іст. наук *Ярослав Книш* висвітлив особливості інтерпретації постаті князя Романа Мстиславича в Київському літопису кінця 1230-х рр. Наук. співроб. Інституту історії Польської академії наук, д-р філософії *Домінік Шульц* презентував просопографічну розвідку про польського господарського маршалка Бартоша Таборовича, який був на службі у великого князя литовського та короля Польщі Александра Ягеллончика. Виступ львівського міщанства проти міської ради в 1576–1577 рр. проаналізувала канд. іст. наук *Ольга Гуль*. Колективну пам'ять сільських громад Галичини в ХV–ХVІ ст. спробував реконструювати канд. іст. наук *Юрій Зазуляк*. Магістр історії *Олег Друздев* свою увагу зосередив на історичній пам'яті та суспільній свідомості української громади Львова у ХVІІІ ст. Аналіз історико-культурних аспектів кирилических та латинських стародруків зробили канд. іст. наук *Віра Фрис*, канд. філол. наук *Ольга Кровицька*, канд. філол. наук *Юрій Осінчук*. Місце Бережанського замку в культурній меморіалізації модерної доби показав *Володимир Парацій*. Історико-археологічний доробок Ярослава Пастернака в медійному просторі Галичини проаналізував *Володимир Петегирч*.

У трапезній колишнього Домініканського монастиря (сьогодні Львівський музей історії релігії) працювала друга секція – «Назви та самоназви українців Галичини», яку модерували канд. іст. наук *Ірина Орлевич*, канд. філол. наук *Наталія Хобзей*. Засідання розпочав виступ д-ра іст. наук *Леоніда Зашкільняка* про образ Галичини в уявленнях українців ХІХ – початку ХХ ст. Д-р іст. наук *Роман Голик* реконструював етноніми, уявлення та стереотипи галицьких українців у культурній пам'яті та громадському житті Східної Європи. Канд. іст. наук *Олександр Седляр* розкрив функціонування понять «русин» і «руська мова» у середовищі галицьких русинів 1850–1857 рр. Термінологію русофілів як індикатор самоідентифікації галицьких українців подала канд. іст. наук *Ірина Орлевич*. Канд. іст. наук *Наталія Мисак* актуалізувала проблему етнічної самоідентифікації української молоді Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. Канд. іст. наук *Наталія Колб* простежила дискусію щодо назви церкви й обряду галицьких українців у другій половині ХІХ – початку ХХ ст., а канд. іст. наук *Ліліана Гентош* – справу титулу «галицький митрополит» для владики греко-католицької церкви Андрея (Шептицького) в міжвоєнній Польщі. Завершив роботу секції виступ

канд. філол. наук *Наталії Хобзей* про функціонування етноніма «русин – руський» у словниках та соціумах.

Під головуванням д-ра іст. наук *Петра Шкраб'юка* засідала третя секція – «Літературний процес: постаті, пам'ять, ідентичність», де обговорювалися діяльність Ярослава Ісаевича як голови Міжнародної асоціації українців (д-р філол. наук *Михайло Гнатюк*), белетристика Михайла Грушевського (д-р філол. наук *Микола Льницький*), археографічна праця Ореста Левицького (канд. філол. наук *Марія Котик-Чубінська*), франкомовні студії про Галичину першої третини ХХ ст. Софії Яблонської-Уден (д-р філол. наук *Тимофій Гаврилів*), літературна творчість і громадська позиція Олени Теліги (д-р іст. наук *Петро Шкраб'юк*), Остапа Луцького (канд. філол. наук *Данило Льницький*), Мирослава Мариновича (канд. філол. наук *Ігор Котик*). Досвідом укладання літературної карти Львова радянської доби поділився канд. філол. наук *Віктор Мартинюк*. Місця пам'яті в літературі (на прикладі «Музею покинутих секретів» Оксани Забужко та «Залишенця» Василя Шкляра) актуалізувала *Христина Рутар*.

В актовій залі Львівського історичного музею (колишній палац Корнякта ХVІ ст.) засідала четверта секція – «Історична пам'ять і формування суспільної свідомості у Центрально-Східній Європі (ХІХ–ХХІ ст.)», модернована д-рами іст. наук *Іваном Патером* та *Миколою Литвином*. Проблеми дослідження новітньої історії України в Інституті суспільних наук АН УРСР у 1970 – першій половині 1980-х рр. розкрив канд. іст. наук *Олександр Луцький*, а холмознавчі студії львівських істориків проаналізував д-р іст. наук *Микола Литвин*. Вплив товариства «Просвіта» на формування колективної свідомості галицьких українців охарактеризував канд. іст. наук *Володимир Паушук*. Просвітню працю галичан серед військовополонених українців російської армії в таборах Австро-Угорщини та Німеччини 1914–1918 рр. розкрив д-р іст. наук *Іван Патер*, а щоденне таборове життя інтернованих у Чехословаччині 1920–1922 рр. льотчиків Української галицької армії висвітлив магістр історії *Віктор Кирея*. Діяльність похідних груп ОУН(б) у Кам'янець-Подільській області в 1941–1942 рр. реконструював магістр історії *Віталій Соловей*. Сучасну історіографію Української народної самооборони в роки Другої світової війни узагальнив *Петро Росіцький*. Заходи КДБ СРСР щодо діячів культури, зокрема музикантів львівської «Ватри», розкрив канд. іст. наук *Юрій Зайцев*.

Частина дослідників зосередилася на проблемі колективної пам'яті про Другу світову війну та повоєнні роки. Д-р іст. наук *Оксана Калішук* розглянула особливості функціонування польсько-українського військово-політичного протистояння 1943–1944 рр. на Волині в науковому та суспільному дискурсах України й Польщі. Магістр історії *Юлія Павлів* показала специфіку місць пам'яті депортованих у 1944–1946 рр. з Польщі українців у сучасній Україні. Політичний вимір національної пам'яті про український визвольний рух середини ХХ ст. відтворив магістр історії *Олексій Попович*. Специфіку музейного «пам'ятання» (на прикладі Львівського історичного музею) презентував *Андрій Музика*. Польський суспільно-політичний дискурс про Україну 2004–2015 рр. проаналізував канд. іст. наук *Любомир Хахула*.

Сучасні події в нашій країні актуалізували дослідження українсько-російських відносин. Геополітичні аспекти російської агресії проти України простежив магістр історії *Олег Костюк*. Д-р іст. наук *Ігор Чорновол* показав особистісний та суспільно-політичний

виміри існування так званих «ДНР» і «ЛНР». Ідейно-пропагандистські засади міфу «Новоросії» у проросійській публіцистиці України розкрив магістр історії *Павло Артимішин*.

Чергові Ісаєвичівські читання засвідчили актуальність міждисциплінарної співпраці фахівців – істориків, археологів, літературознавців, мовознавців, музеєзнавців – задля висвітлення складних аспектів минулого України, європоцентричного вектору нашої держави, мультикультурної спадщини.